

INKLYUZIV TA'LIMDA RAQAMLI TEXNILOGIYALARNI JORIY ETISHNING MAVJUD HOLATI VA ISTIQBOLLARI, INKLYUZIV TA'LIM HAQIDA MA'LUMOTLAR.

Norqulova Risolat Baxromovna

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

“Defektologiya” ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli texnologiyalarni tashkillashtirish va inklyuziv ta'limda joriy etishdagi qulayliklari, qiyinchiliklari xususida so'z boradi. Inklyuziv ta'limni kelajakda yanada yuksaltirish uchun raqamli texnologiyalarning jahon miqyosidagi raqamlashtirish faoliyat turidan foydalanish, uning qulayliklari jamiyatda kelajakdagi eng ilg'or texnologiyalar bilan yonma- yon bo'lish kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Bu esa davlatimizni yanada ravnaq topishiga va o'z salohiyatini o'stirishga keng qamrovli qulayliklardan oqilona foydalanishi uchun jaxon miqyosidagi raqamlashtirish texnologiyasi umuman olganda xayotimizning barcha sohalarida o'z o'rniga ega bo'lishiga zarurligi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Nogironlar, ta'lim uzviyliksizligi, internet olami, aralash guruhlar, samaradorlik, natijalar tahlili, global, tajribalar, yutuqlar, yondashuvlar.

Kirish:

Ta'lim insonning asosiy huquqlaridan biri bo'lib, har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratish jamiyat taraqqiyotining muhim mezonidir. Xususan, imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim tizimiga to'liq va samarali integratsiyasi davlatlarning ijtimoiy adolat va insonparvarlik tamoyillarini amalga oshirishdagi ustuvor vazifalardan biridir. Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalarning, jumladan nogironligi yoki boshqa maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarning umumiy ta'lim muassasalarida birgalikda o'qishini ta'minlovchi yondashuvdir.

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Mamlakatda imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini kafolatlash maqsadida bir qator qonunlar qabul qilindi va amaliy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, inklyuziv ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun maxsus resurslar, malakali pedagog kadrlar, qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar va ota-onalar bilan faol hamkorlik zarur. Ushbu maqolada O'zbekistonda inklyuziv ta'lim tizimining mavjud holati, duch kelinayotgan muammolar va ularni hal etish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida amaliy tavsiyalar beriladi. Zamonaviy jamiyatda har bir insonning ta'lim olish huquqi uning jismoniy, aqliy, hissiy yoki ijtimoiy holatidan qat'i nazar, kafolatlangan bo'lishi kerak. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta'lim — ya'ni alohida ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish — ko'plab rivojlangan mamlakatlarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. BMTning “Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi” va UNESCO tavsiyalari asosida inklyuziv ta'limni

joriy etish global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. Chet el mamlakatlari, xususan AQSh, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Italiya va Kanada tajribalari shuni ko'rsatmoqdaki, inklyuziv ta'lim samaradorligini ta'minlash uchun faqat bolani maktabga qabul qilishning o'zi yetarli emas. Buning uchun moslashtirilgan o'quv dasturlari, malakali pedagoglar, qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar, ota-onalar bilan hamkorlik va inklyuziv muhitni ta'minlovchi infratuzilma zarur. Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlardagi alohida yordamga muhtoj bolalarning inklyuziv ta'limini tashkil etish tajribalari, pedagogik yondashuvlar, qonunchilik asoslari va ularning amaliy natijalari o'rganiladi. Shuningdek, ushbu tajribalar O'zbekiston ta'lim tizimi uchun qanday xulosalar va tavsiyalarni beradi, degan savolga ham javob izlanadi.

Adabiyotlar tahlili. Chet elda alohida yordamga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish bo'yicha boy ilmiy-nazariy va amaliy adabiyotlar jamlangan. Bu adabiyotlar asosida inklyuziv ta'limning asosiy yondashuvlari, qonunchilik bazasi, metodik vositalari va pedagogik uslublari shakllangan.

UNESCO (2009, 2020) tomonidan chop etilgan **"Inclusion in Education"** hujjatlarida inklyuziv ta'lim konsepsiyasi butun insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Unga ko'ra, barcha bolalar, jumladan, nogironligi yoki boshqa rivojlanish ehtiyojlari bo'lgan bolalar ham umumiy ta'lim tizimi doirasida bilim olishga haqlidir. Xalqaro tashkilotlar, xususan **BMT, UNICEF va European Agency for Special Needs and Inclusive Education** materiallari, ta'limda diskriminatsiyani bartaraf etish bo'yicha tavsiyalarni beradi.

L.S. Vygotskiyning sotsiokultural rivojlanish nazariyasi inklyuziv ta'limning psixologik asosini tashkil qiladi. Uning fikriga ko'ra, har bir bolaning rivojlanishi jamiyatdagi ijtimoiy muloqot orqali yuzaga chiqadi, shu bois alohida ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim tizimidan ajratish ularning shaxsiy rivojiga to'siq bo'ladi.

Booth va Ainscow (2002) tomonidan ishlab chiqilgan **"Index for Inclusion"** modeli ingliz maktablarida inklyuziv ta'limni baholash va rivojlantirish vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Bu indeks inklyuziv muhit, ishtirok va o'quv yutuqlariga asoslanadi.

AQShda IDEA (Individuals with Disabilities Education Act) qonuniga asoslangan holda inklyuziv ta'limda **Individual Education Plan (IEP)** konsepsiyasi qo'llaniladi (Smith, 2013). IEP bolaning rivojlanish holatini hisobga olib, ta'limda individual yondashuvni ta'minlaydi.

Finlyandiya tajribasida ta'lim jarayonida differensial yondashuv va maxsus yordam xizmatlari ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi (Halinen, 2016). Bu mamlakatda inklyuzivlik – barcha o'quvchilar uchun sifatli va barobar ta'limni anglatadi.

Mahalliy adabiyotlarda (Sattorova, 2021; Karimov, 2020) inklyuziv ta'limga doir metodik va tashkiliy yondashuvlar yoritilgan bo'lsa-da, xalqaro tajriba bilan solishtirganda tizimlilik va qo'llab-quvvatlash resurslarining yetishmasligi ko'zga tashlanadi. Shuningdek, individual rejalashtirish, ko'makchi xizmatlar va malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlanganlik darajasi xorijiy tajribalarga nisbatan sustroqdir.

Natija va muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, chet el mamlakatlarida inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishda bir nechta asosiy omillar muhim ahamiyatga ega:

Qonunchilik va siyosiy iroda – AQSh, Buyuk Britaniya, Italiya va Finlyandiya kabi davlatlarda inklyuziv ta'limni qonuniy jihatdan mustahkamlash va davlat siyosatiga asosiy yo'nalish sifatida kiritish, uning samarali joriy etilishiga zamin yaratadi. Masalan, IDEA qonuni AQShda Individual Educational Plan (IEP) orqali har bir bolaning ta'lim ehtiyojlarini aniq belgilash imkonini beradi.

Moslashtirilgan o'quv dasturlari va metodik yondashuvlar – Inklyuziv ta'lim muvaffaqiyatining kaliti o'quv dasturlarining moslashuvchanligi va pedagoglarning individual yondashuvidir. Buyuk Britaniyada SEND siyosati asosida sinfda turli darajadagi yordam ko'rsatish tizimi tashkil qilingan bo'lib, bu o'quvchilarning imkoniyatlarini maksimal darajada ochishga xizmat qiladi.

Qo'llab-quvvatlovchi xizmatlarning mavjudligi – Skandinaviya davlatlari kabi ilg'or mamlakatlarda inklyuziv ta'limning muhim omili sifatida psixologlar, logopedlar, defektologlar, ko'makchi o'qituvchilar faol ishtirok etadi. Bu xizmatlar bolalar uchun ta'lim jarayonini qulay va samarali qilishda muhim rol o'ynaydi.

Ijtimoiy integratsiya va muhit yaratish – Italiya tajribasi inklyuziv ta'limni maktab jamiyatining ajralmas qismi sifatida tashkil etishni ko'rsatadi. Bu yerda alohida ehtiyojga ega bolalar nafaqat o'quv jarayonida, balki ijtimoiy hayotda ham faol ishtirok etadi.

O'qituvchilarning malakasi va tayyorgarligi – Barcha mamlakatlarda inklyuziv ta'limning samaradorligi pedagoglarning maxsus tayyorgarligiga bog'liq. Bu esa doimiy malaka oshirish, treninglar va qo'llanmalar bilan ta'minlashni talab qiladi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limning samarali amalga oshirilishi faqat qonuniy bazani yaratish bilan cheklanmaydi. Ta'lim jarayonining har bir bo'g'inida individual yondashuv, qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma va pedagoglarning yuqori malakasi zarur. Shuningdek, ota-onalar, jamoat va ta'lim muassasalari o'rtasida doimiy hamkorlik inklyuziv muhitni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va amaliyotga tatbiq etish inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim bosqichdir. Biroq, mamlakatimizda maxsus yordam ko'rsatuvchi xizmatlarning rivojlanishi, pedagoglarning malakasini oshirish va ta'lim muassasalarining infratuzilmasini yaxshilash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rilishi zarur.

. Zamonaviy jamiyatda har bir insonning ta'lim olish huquqi uning jismoniy, aqliy, hissiy yoki ijtimoiy holatidan qat'i nazar, kafolatlangan bo'lishi kerak. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta'lim — ya'ni alohida ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim tizimiga qo'shish — ko'plab rivojlangan mamlakatlarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. BMTning “Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi” va UNESCO tavsiyalari asosida inklyuziv ta'limni joriy etish global miqyosda dolzarb masalaga aylangan. Chet el mamlakatlari, xususan AQSh, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Italiya va Kanada tajribalari shuni ko'rsatmoqdaki, inklyuziv ta'lim samaradorligini

ta'minlash uchun faqat bolani maktabga qabul qilishning o'zi yetarli emas. Buning uchun moslashtirilgan o'quv dasturlari, malakali pedagoglar, qo'llab-quvvatlovchi xizmatlar, ota-onalar bilan hamkorlik va inklyuziv muhitni ta'minlovchi infratuzilma zarur. Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlardagi alohida yordamga muhtoj bolalarning inklyuziv ta'limini tashkil etish tajribalari, pedagogik yondashuvlar, qonunchilik asoslari va ularning amaliy natijalari o'rganiladi. Shuningdek, ushbu tajribalar O'zbekiston ta'lim tizimi uchun qanday xulosalar va tavsiyalarni beradi, degan savolga ham javob izlanadi.

Adabiyotlar tahlili. Chet elda alohida yordamga muhtoj bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish bo'yicha boy ilmiy-nazariy va amaliy adabiyotlar jamlangan. Bu adabiyotlar asosida inklyuziv ta'limning asosiy yondashuvlari, qonunchilik bazasi, metodik vositalari va pedagogik uslublari shakllangan.

UNESCO (2009, 2020) tomonidan chop etilgan **"Inclusion in Education"** hujjatlarida inklyuziv ta'lim konsepsiyasi butun insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Unga ko'ra, barcha bolalar, jumladan, nogironligi yoki boshqa rivojlanish ehtiyojlari bo'lgan bolalar ham umumiy ta'lim tizimi doirasida bilim olishga haqlidir. Xalqaro tashkilotlar, xususan **BMT, UNICEF va European Agency for Special Needs and Inclusive Education** materiallari, ta'limda diskriminatsiyani bartaraf etish bo'yicha tavsiyalarni beradi.

L.S. Vygotskiyning sotsiokultural rivojlanish nazariyasi inklyuziv ta'limning psixologik asosini tashkil qiladi. Uning fikriga ko'ra, har bir bolaning rivojlanishi jamiyatdagi ijtimoiy muloqot orqali yuzaga chiqadi, shu bois alohida ehtiyojga ega bolalarni umumiy ta'lim tizimidan ajratish ularning shaxsiy rivojiga to'siq bo'ladi.

Booth va Ainscow (2002) tomonidan ishlab chiqilgan **"Index for Inclusion"** modeli ingliz maktablarida inklyuziv ta'limni baholash va rivojlantirish vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Bu indeks inklyuziv muhit, ishtirok va o'quv yutuqlariga asoslanadi.

AQShda IDEA (Individuals with Disabilities Education Act) qonuniga asoslangan holda inklyuziv ta'limda **Individual Education Plan (IEP)** konsepsiyasi qo'llaniladi (Smith, 2013). IEP bolaning rivojlanish holatini hisobga olib, ta'limda individual yondashuvni ta'minlaydi.

Finlyandiya tajribasida ta'lim jarayonida differensial yondashuv va maxsus yordam xizmatlari ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi (Halinen, 2016). Bu mamlakatda inklyuzivlik – barcha o'quvchilar uchun sifatli va barobar ta'limni anglatadi.

Mahalliy adabiyotlarda (Sattorova, 2021; Karimov, 2020) inklyuziv ta'limga doir metodik va tashkiliy yondashuvlar yoritilgan bo'lsa-da, xalqaro tajriba bilan solishtirganda tizimlilik va qo'llab-quvvatlash resurslarining yetishmasligi ko'zga tashlanadi. Shuningdek, individual rejalashtirish, ko'makchi xizmatlar va malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlanganlik darajasi xorijiy tajribalarga nisbatan sustroqdir.

Natija va muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, chet el mamlakatlarida inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishda bir nechta asosiy omillar muhim ahamiyatga ega:

Qonunchilik va siyosiy iroda – AQSh, Buyuk Britaniya, Italiya va Finlyandiya kabi davlatlarda inklyuziv ta'limni qonuniy jihatdan mustahkamlash va davlat siyosatiga asosiy yo'nalish sifatida kiritish, uning samarali joriy etilishiga zamin yaratadi. Masalan, IDEA qonuni AQShda Individual Educational Plan (IEP) orqali har bir bolaning ta'lim ehtiyojlarini aniq belgilash imkonini beradi.

Moslashtirilgan o'quv dasturlari va metodik yondashuvlar – Inklyuziv ta'lim muvaffaqiyatining kaliti o'quv dasturlarining moslashuvchanligi va pedagoglarning individual yondashuvidir. Buyuk Britaniyada SEND siyosati asosida sinfda turli darajadagi yordam ko'rsatish tizimi tashkil qilingan bo'lib, bu o'quvchilarning imkoniyatlarini maksimal darajada ochishga xizmat qiladi.

Qo'llab-quvvatlovchi xizmatlarning mavjudligi – Skandinaviya davlatlari kabi ilg'or mamlakatlarda inklyuziv ta'limning muhim omili sifatida psixologlar, logopedlar, defektologlar, ko'makchi o'qituvchilar faol ishtirok etadi. Bu xizmatlar bolalar uchun ta'lim jarayonini qulay va samarali qilishda muhim rol o'ynaydi.

Ijtimoiy integratsiya va muhit yaratish – Italiya tajribasi inklyuziv ta'limni maktab jamiyatining ajralmas qismi sifatida tashkil etishni ko'rsatadi. Bu yerda alohida ehtiyojga ega bolalar nafaqat o'quv jarayonida, balki ijtimoiy hayotda ham faol ishtirok etadi.

O'qituvchilarning malakasi va tayyorgarligi – Barcha mamlakatlarda inklyuziv ta'limning samaradorligi pedagoglarning maxsus tayyorgarligiga bog'liq. Bu esa doimiy malaka oshirish, treninglar va qo'llanmalar bilan ta'minlashni talab qiladi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limning samarali amalga oshirilishi faqat qonuniy bazani yaratish bilan cheklanmaydi. Ta'lim jarayonining har bir bo'g'inida individual yondashuv, qo'llab-quvvatlovchi infratuzilma va pedagoglarning yuqori malakasi zarur. Shuningdek, ota-onalar, jamoat va ta'lim muassasalari o'rtasida doimiy hamkorlik inklyuziv muhitni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'zbekiston sharoitida xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va amaliyotga tatbiq etish inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim bosqichdir. Biroq, mamlakatimizda maxsus yordam ko'rsatuvchi xizmatlarning rivojlanishi, pedagoglarning malakasini oshirish va ta'lim muassasalarining infratuzilmasini yaxshilash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rilishi zarur.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohotlar zahirida, eng avvalo, kelajak avlodning barkamol bo'lib ulg'ayishi, hech kimdan kam bo'lmay dunyo arenalarini zabt etishga qodir farzandlar bo'lib yetishishi kabi dolzarb masalalarni hal etish turadi. Ayniqsa, yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan, nogiron, rivojlanishida nuqsoni bor bolalarning ijtimoiy himoyasi hamisha davlat va jamiyatning ustuvor vazifasi hisoblangan. Ushbu vazifani amalga oshirish borasida O'zbekiston Respublikasida rivojlanishida nuqsoni bo'lgan kishilarning huquq va erkinliklarini, teng imkoniyatlarini ta'minlash, turmush faoliyatidagi cheklanish, chegaralarni bartaraf etish, ta'limni tashkil etish va boshqarishga zamonaviy yondashuv, uning sifati va samaradorligini oshirish, jamiyatda aholining turli qatlamlari uchun ta'limning uzviylik va uzluksizligini ta'minlash borasida talaygina ishlar amalga oshirib borilmoqda. Bolalik bosqichida inson

psixologo-pedagogik jihatdan kuchli ta'sirlanadi. O'sib kelayotgan bola organizmi, uning miya tuzilishining ichki imkoniyatlari chegarasizligini inobatga olgan holda tashkil etilgan korreksion-pedagogik, psixologik hamda tibbiy ishlar bolaning birlamchi nuqsonini kamaytirib, ikkilamchi nuqsonlarning oldini olishga yordam beradi. Bularning hammasi rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani mustaqil, hech kimga qaram bo'lmagan holda hayot kechirishga tayyorlash omillaridir.[6] Shunday ekan bugungi kunda axborot olamida internet, internet televideniya, internet- radioron, elektron pochta, onlayn-video kabi ko'plab yangi axborot tarqatish texnologiyalari tez sur'atlar bilan rivojlanib, ularning auditoriyasi va ta'siri doirasi tobora kengayib borayotganligiga guvoh bo'lmoqdamiz. Axborot kommunikatsiya varaqamli texnologiyalardan foydalanish madaniyati o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga, ijodkorlik faoliyatlarini rivojlantirishga, axborot olish, uni qayta ishlash umumlashtirish xulosa chiqarishga o'rgatib, yoshlarning dunyoqarashi, intellektual salohiyatining rivojlanishiga va kamol topishiga zamin yaratadi. Inklyuziv ta'limda raqamli texnologiyalarni joriy etilishining asosiy sabablaridan biri shundaki barcha qishloq, shahar, tuman, viloyatlarda tashkil etilgan inklyuziv ta'lim samaradorligini yanada oshirish maqsadida va kelajakda ushbu ta'lim yo'nalishida tahsil olgan barcha yoshlarning keyingi ish va o'qish faoliyatlaridan raqamli texnologiya orqali tez va oson topish imkoniyatini beradi. Respublikamizda ijtimoiy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi tomonidan 2007 yilda «O'zbekistonda inklyuziv ta'lim» loyihasi amalga oshirilgan bo'lib, loyihada O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Navoiy shahridagi «Umr» imkoniyati cheklangan bolalarga yordam berish markazi, Samarqand shahridagi «Hayot» nomli nogironlarga yordam berish markazi, Jizzax shahridagi «Istiqbolli avlod» markazi, Qashqadaryo viloyatining Qarshi shahridagi «Umid» tashabbuslarga ko'mak berish va rivojlantirish markazi, Termiz shahridagi «Imkon» imkoniyati cheklangan bolalar va oilalarga ko'mak berish markazi, Farg'ona viloyatining Qo'qon shahridagi «Ziyo» maxsus zaruratli bolalarga ijtimoiy ko'mak berish markazi, maqsadli hududlar hokimliklari, O'zbekistondagi Shvetsariya elchixonasi hamkorlik qilishdi. Ushbu loyiha doirasida Toshkent, Guliston, Qarshi, Samarqand, Termiz, Andijon, Qo'qon, Nukus, Buxoro, Urganch shaharlarida joylashgan ayrim maktabgacha ta'lim muassasa, maktab, kasb-hunar kollejlari va akademik litseylarda imkoniyati cheklangan bolalar aralash guruhlarida inklyuziv texnologiya asosida ta'lim-tarbiya olishdi.[7]

Masalan: Qashqadaryo viloyatida va qarshi tumanida nechta inklyuziv maktab tashkil etilgan. Qarshi shahrining o'zida nechta inklyuziv maktab tashkil etilgan va har bir sinfda qanchagacha inklyuziv talimga qaratilgan o'quvchi tahsil olishi va ular nechanchi yil o'qishga kirganliklari va nechanchi yil bitirganliklari, o'qishni bitirgach esa qaysi sohada ish faoliyatini davom ettirayotganliklari yoki qaysi sohada va qayerda o'qishni davom ettirayotganliklari kabi hisobotlarni to'laqlonligicha va aniq faktlarga asoslangan raqamlar bilan belgilanadi. Bu kabi hisob-kitoblarni barchasini hozirgi kunda raqamli texnologiyalar nafaqat inklyuziv talim sohasida balki barcha sohalarda o'z ta'sirini va samarsini ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyaning eng ahamiyatli jihatlarida biri shundaki

yoshlarni umumiy o'rta ta'limni yoki oliy ta'im kurslarni tamomlaganlardan so'ng ularni qayerda va nima ish bilan mashg'ul, ekanliklari va ularning to'liq malumotlari haqida o'rganish qiyin bo'lmaydi.

Xulosa va takliflar: Inklyuziv ta'lim sifatini yaxshilashda va uning qanchalik samarali yoki ushbu ta'limda o'sish jihatlari sustlashganini kuzatish maqsadida raqamli texnologiyaning o'рни muhim ahamiyatga egadir. Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki raqamli texnologiyalar isloxotlar jarayoninig ochiqqligi taminlash davlat va jamyat o'rtasida samarali axborot almashishi mexanizimi o'rnatishda muhim vosita sanaladi. Ayni paytda hukumat vazirligi va idoralar shuningdek parlament a'zolarining aholi bilan samarali muloqot o'rnatish uchun maxsus virtual qabulxonalari tashkil etilgani jahon amalyotiga uyg'un sohada qonun hujjatlari takomillashtirib boorish yangi qonunlar mazmuni-mohiyatidan keng jamoatchilikni xabardor qilish va ularni amalyotga samarali tatbiq etishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillar asosida aniqlanishicha, inklyuziv ta'lim bugungi ta'lim tizimining ijtimoiy adolat, teng imkoniyat va inson huquqlarini ta'minlovchi muhim yo'nalishlaridan biridir. Turli pedagogik modellarning (integratsiyalashgan, moslashtirilgan, qo'shilgan) tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir model o'zining o'ziga xos jihatlari bilan ajralib turadi va uni amaliyotga tatbiq etish o'quvchilarning ehtiyojlariga, maktabning resurs bazasi va pedagogik salohiyatiga bevosita bog'liq. O'zbekiston sharoitida inklyuziv ta'limning to'laqonli joriy etilishi uchun zarur normativ-huquqiy asoslar shakllanmoqda, ammo uning real amaliyotdagi samaradorligi ko'plab omillarga – kadrlar tayyorgarligi, texnik infratuzilma, metodik yondashuvlar va jamoatchilikning tayyorgarlik darajasiga bog'liq. . O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimi rivojlanish jarayonida bo'lib, davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar va dasturlar ta'limda tenglikni ta'minlashga qaratilgan muhim qadamlar hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim orqali nogironligi bo'lgan bolalar umumta'lim maktablarida o'qish imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning ijtimoiy integratsiyasi va shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiladi.

Biroq, tizimni yanada samarali qilish uchun pedagoglarning maxsus tayyorgarligi, qo'llab-quvvatlovchi xizmatlarning kengaytirilishi, maktab infratuzilmasining yaxshilanishi va jamiyatning inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabatini o'zgartirish kabi muhim yo'nalishlarda ishlar olib borilishi zarur. Shu tarzda O'zbekiston inklyuziv ta'lim sohasida xalqaro standartlarga yaqinlashib, barcha bolalar uchun teng va sifatli ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-yanvardagi "Nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.

2. Sattorova, N.Sh. (2021). *Inklyuziv ta'lim: nazariy asoslar va metodik yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.
3. Karimov, S. (2020). Mak'tab ta'limida inklyuziv yondashuvlarning amaliyoti. *Pedagogika fanlari jurnali*, 3, 45–50.
4. UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO Publishing.
5. Individuals with Disabilities Education Act (IDEA), 2004. U.S. Department of Education.
6. Inklyuziv ta'lim gosital pedagogika. Namangan-2024. N.B. Gaipova. 6-7 betlardan
6. ЮНЕСКО. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO Publishing.
7. Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE).
8. Vygotsky, L.S. (1997). *Collected Works. Volume 4: The History of the Development of Higher Mental Functions*. Plenum Press.
9. Сатторова, Н.Ш. (2021). Инклюзив таълим: назарий асослар ва методик ёндашувлар. – Тошкент: Фан ва технологиялар нашриёти.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 11 майдаги ПҚ–5117-сон қарори. “Ногиронлиги бўлган шахсларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва уларнинг ҳаёт сифати яхшиланишига қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида”